

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม Participatory Action Research

อัครเดช นีละโยธิน

Akkharadet Neelayothin

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Mahamakut Buddhist University Isan Campus

Author for Correspondence: Email: Akara2511@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์นำเสนอการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ทราบความหมาย ความสำคัญ กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เป็นระบบและชัดเจน มีการร่วมกันดำเนินกระบวนการวิจัยโดย ผู้ปฏิบัติงานทุกคนในพื้นที่ กับผู้วิจัยภายนอก มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขององค์กร ชุมชน สังคม เพื่อให้ ทุกคนมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบในผลของการเปลี่ยนแปลงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่ง ขั้นตอนกระบวนการกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 1) การร่วมเตรียมการ 2) การ ร่วมวางแผน 3) การร่วมลงมือปฏิบัติ 4) การร่วมสังเกต 5) การร่วมสะท้อนผล 6) การร่วมวางแผนใหม่ 7) การ การร่วมลงมือปฏิบัติใหม่ 8) การร่วมสังเกต 9) การร่วมวิเคราะห์ผล และ 10) การร่วมสรุปรายงานผลวิจัย

คำสำคัญ: การวิจัยเชิงปฏิบัติการ; การมีส่วนร่วม; การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

Received:18/11/2565, Revised:02/04/2566,Accepted:05/04/2566

Abstract

This article aims to; present participatory action research; understand the meaning, importance, and systematic and clear action research process. There is a joint research process by all workers in the area with external researchers emphasizing on the change of the organization, community, society so that everyone participates in ownership and responsibility for the results of change according to the set objectives. The steps of the participatory action research process are: 1) Participatory preparation, 2) Planning, 3) Participatory action, 4) Observation, 5) Participatory reflection, 6) Participatory planning, 7) Participating in the new practice, 8) Participating in observation, 9) Participating in the analysis, and 10) Participating in the research report.

Keywords: Action Research; Participation; Participatory Action Research

บทนำ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการนำหลักใหญ่มาบูรณาการระหว่างหลักการการวิจัยเชิงปฏิบัติกับหลักการมีส่วนร่วม และหลักการทางการวิจัยว่าด้วยระเบียบวิธีวิจัยเพื่อให้ได้หลักการและแนวทางหรือรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเริ่มจากการมีส่วนร่วมของบุคลากรในองค์กร สถานศึกษา รวมถึงคนในชุมชน แสดงให้เห็นถึงความเป็นสังคมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ แบ่งปัน การช่วยเหลือกัน ความสงบสุข และความเป็นประชาธิปไตย โดยหลักการนี้เป็นที่ยอมรับของสังคมโลก องค์กรหรือสังคมในประเทศไทยจึงให้ความสำคัญมาก นำมาเป็นประเด็นหลักในการเพื่อพัฒนาองค์กร สังคม ชุมชน สามารถแก้ปัญหา พัฒนา และการยกระดับผลประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น โดยมีผลประโยชน์ร่วมกัน ภายใต้หลักการธรรมาภิบาล และหลักความเป็นประชาธิปไตย ผู้นำจะต้องเปิดโอกาสให้บุคลากร หรือคนในชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ เพื่อสร้างความโปร่งใสและเพิ่มคุณภาพการตัดสินใจของภาครัฐให้ดีขึ้น และเป็นที่ยอมรับร่วมกันของทุก ๆ ฝ่าย รวมถึงการบริหารงานราชการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2550 และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ได้กำหนดจุดเน้นเป็นนโยบายให้ความสำคัญต่อการบริหารราชการอย่างโปร่งใส สุจริต เปิดเผยข้อมูล และการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ การตัดสินใจทางการเมือง รวมถึงการตรวจสอบ การใช้อำนาจรัฐในทุกระดับ การเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาคราชการ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะมีลักษณะเป็นการดำเนินกระบวนการในการค้นคว้าและแสวงหาความรู้จากความจริงของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยมีระบบที่ชัดเจน มีเหตุผล และมีความน่าเชื่อถือในเก็บข้อมูล และประเมิน การค้นหาเพื่อทำความเข้าใจว่าจะนำผลจากการวิจัยพื้นฐานไปช่วยในการแก้ไขปัญหาสังคม และเสนอแนวทางในการปฏิบัติที่ดีแก่ผู้กำหนดนโยบายต่อไป รวมถึงต่อยอดการวิจัยเชิงประเมิน ในที่นี้จะมุ่งเน้นนำเสนอในหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และหลักการมีส่วนร่วม และขั้นตอนกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม เพื่อเป็นแนวทางหรือเป็นการประยุกต์ใช้เพื่อมุ่งพัฒนาองค์กร สังคม ชุมชน และมุ่งตอบปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน รวมถึงการนำผลที่ได้ไปใช้ในการแก้ปัญหาหรือการร่วมมือครั้งต่อไป โดยมีเจตนาให้มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง หรือให้เกิดมีการร่วมมือของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน ดังนั้นผู้วิจัยต้องมีความรู้ ประสบการณ์ และมีเครื่องมือที่เหมาะสม เพื่อนำพาสมาชิก หรือผู้ร่วมวิจัยศึกษารวบรวม การค้นคว้าโดยใช้กระบวนการทางการวิจัย เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางหรือรูปแบบในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดประโยชน์กับทุกฝ่าย โดยมีผู้วิจัยลงมือปฏิบัติร่วมกับผู้ร่วมวิจัย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนหรือองค์กร รวมถึงผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวิจัย ตั้งแต่วางแผน การออกแบบการดำเนินงาน และการรวบรวมข้อมูลสู่การวิเคราะห์ รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยทำความเข้าใจและให้ความสำคัญกับผู้ร่วมการวิจัย เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและได้รับผลลัพธ์ความรู้จากการวิจัย โครงการ และกิจกรรม รวมถึงความสัมพันธ์ของบุคคลทุกคนที่ร่วมการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ความเป็นมาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีรากฐานหรือพัฒนามาจาก การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ที่เกิดขึ้นในราว ค.ศ. 1970 โดยเน้นการผสมผสานหลักการการวิจัยกับการปฏิบัติจริง มุ่งเน้นในการแก้ปัญหา ทางการศึกษาเรียกว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ และการวิจัยในชั้นเรียน ซึ่งจะมีความหมายแตกต่างกันและเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์แตกต่างกัน รวมถึงผลที่เกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงในระหว่างการวิจัยและหลังการวิจัย ดังนั้นได้มีนักวิชาได้นำหลักการการวิจัยเชิงปฏิบัติการมาพัฒนาต่อยอดโดยผสมผสานหลักการมีส่วนร่วมเข้าไปกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยได้นำแนวคิด และทัศนคติความหมายพื้นฐานของการวิจัยปฏิบัติการจากนักวิชาการประกอบด้วย Kurt Lewin (1946) Denzin และ Lincoln (1994) และ Stringer (2004) ระบุว่า การวิจัยปฏิบัติการเป็นการจะเชื่อมโยง 2 ประเด็น และบูรณาการในแต่ละประเด็น เพื่อผสมผสานและนำไปใช้ คือ จากแนวคิดหรือทัศนคติ และหลักการ และนำความรู้ลงไปสู่การปฏิบัติ หรือลงมือทำได้จริง สอดคล้องกับ Kemmis และ McTaggart (1990) ได้กล่าวว่าเป็นการวิจัยที่กำหนดปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหา โดยไม่ได้ละทิ้งปัญหาหรือโทษว่าเป็นต้นเหตุ แต่จะทำการศึกษาหาเหตุ ทำความเข้าใจสภาพที่เกิดขึ้นและปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น และ Zuber Skerit (1992) ได้กล่าวว่าเป็นการวิจัยเพื่อให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงแก้ไข เกิดการเปลี่ยนแปลงกับสังคมและตนเอง และผสมผสานหลักการมีส่วนร่วมกับแนวคิดของ White (1980) และ Cohen & Uphoff (1981) ที่มีความคิดไปในทางเดียวกันว่า สมาชิกของชุมชนทุกคนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา และร่วมลงมือปฏิบัติตามที่ได้อัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

จากแนวทางหรือรูปแบบ นำสู่โครงการ กิจกรรม การดำเนินงานโดยมีผู้วิจัยเป็นลงมือปฏิบัติงาน และฐานะหนึ่งคือผู้ร่วมวิจัย รวมถึงบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้บุคคลจากที่อยู่ในองค์กรหรือชุมชนนั้น หรือเป็นผู้บุคคลภายนอก และยังรวมถึงบุคคลเข้าร่วมวิจัย หรือโครงการ โดยอาจเรียกว่าผู้ร่วมวิจัย โดยเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือส่วนเกี่ยวข้อง อาจจะกำลังประสบกับสภาพการณ์การปฏิบัติงานจริง อยู่สถานที่จริงที่เป็นปัญหา หรือมีข้อที่ก้ำกึ่งขมขื่นข้อสงสัยที่ไม่ชัดเจน เกิดความสับสน ไม่ทราบหรือไม่มีหน่วยงานหรือผู้รับผิดชอบที่แน่ชัด รวมถึงไม่สามารถการแก้ปัญหาที่ไม่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้มีเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ เพื่อการแก้ปัญหาและการปรับปรุงการปฏิบัติงานแบบมีอาชีพ ประเด็นสำคัญที่เกิดขึ้นอยู่ในกระบวนการของการวิจัยปฏิบัติการคือ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การคิด การปฏิบัติ การทำงานเป็นทีม การรับผิดชอบร่วมกัน การช่วยเหลือกัน และการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี การร่วมกันตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้น การวางแผนร่วมกัน การตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติ การประเมินตนเอง การมีความรับผิดชอบต่อองค์กร ชุมชน สังคม ร่วมกันถึงการเป็นเจ้าของ ซึ่งทั้งหมดเป็นแนวทางในกระบวนการศึกษาค้นคว้าแบบ พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ โดยนำแนวทางนี้จึงเป็นกำเนิดให้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพิ่มเติมการมีส่วนร่วม หรือการร่วมมือจากบุคคลในองค์กร ชุมชน สถานที่วิจัย รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ปัญหาที่สร้างลำบากหรือไม่เกินความสามารถ

ของคนในองค์กร หรือพื้นที่การวิจัย โดยจุดเด่นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมอีกข้อหนึ่ง คือ ผู้ปฏิบัติงานในฐานะผู้วิจัยเมื่อได้ทำวิจัยแล้ว ผลวิจัยจะตอบสนองความต้องการของตนเองทำให้อยากศึกษาค้นคว้าและปรับปรุงพัฒนางานต่อไป และรวมถึงเกิดความร่วมมือ เกิดความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชน หรือองค์กร โดย Carr & Kemmis (1986) จำแนกการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ออกเป็น 3 ระดับ 1) ผู้วิจัยเป็นผู้ให้ความรู้และข้อเสนอแนะ 2) ผู้วิจัยมีฐานะเป็นผู้ร่วมวิจัย และ 3) ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ต่างร่วมคิด ทำงานเป็นทีม ร่วมวัดและประเมินผล และร่วมรับผิดชอบ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เป็นการวิจัยที่มีรูปแบบคุณลักษณะ กระบวนการที่ชัดเจน ร่วมถึงมีวงจร หรือระยะการดำเนินที่เป็นขั้นตอน โดยมีกระบวนการที่ใช้สามารถปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ สถานที่ บริบทสภาพพื้นที่ และความต้องการของสังคม ชุมชน รวมถึงข้อตกลงระหว่างผู้วิจัยกับชุมชน โดยมีกรอบของการปฏิบัติงานกำหนดขึ้นโดยผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย และผู้มีส่วนร่วมหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในงานวิจัย และเขตพื้นที่ของการวิจัย โดยจะถือหลักใหญ่ในการทำความเข้าใจกับบุคคลทั้งหมดให้เกิดประชาติ ความเป็นอันเดียวกัน เพื่อทุกคนร่วมเป็นเจ้าของในโครงการ หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นในงานวิจัย เกิดความเป็นเจ้าของ ทุกคนเป็นตัวหลักในการทำงาน ทุกคนมีความสำคัญเท่ากัน รวมถึงเกิดความภูมิใจในการดำเนินงาน และการบรรลุเป้าหมายของการวิจัย ซึ่งในการนี้ยังสามารถปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงได้ตามความต้องการของปัญหาหรือความต้องการบุคคล หรือของชุมชนนั้น ภายใต้เงื่อนไขที่เหมาะสม และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกรณีแต่ละคนจะแตกต่างในด้านพื้นฐาน ทักษะและโครงสร้างทางสังคม แต่ผู้วิจัยก็ต้องหาแนวทางหรือจุดร่วมกัน มีประโยชน์ส่วนร่วมกัน และให้โอกาสในแสดงความคิดเห็นและเชื่อในความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ของผู้ร่วมวิจัย โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน ร่วมกำหนดเป้าหมาย โดยผู้วิจัยก็จะอยู่ฐานะเท่าเทียมกับผู้ร่วมวิจัย จะไม่กำหนดหลักการ เป้าหมาย ขอบเขตตายตัว หรือสั่งการ แต่จะใช้ความคิดเห็นร่วมของผู้ร่วมวิจัยเป็นตัวกำหนด และสามารถใช่วิธีการดำเนินการที่เรียบง่าย ชัดเจนเข้าใจง่าย ไม่ทำให้เกิดความสับสน หรือแตกแยกทางความรู้หรือพฤติกรรม ทุกคนเท่าเทียมกันเพื่อแสวงหาจุดร่วม และสามารถเสนอทางเลือกที่หลากหลาย ผสมความเป็นผู้ให้ความรู้ แต่ไม่ใช่ผู้ตัดสินใจ จะใช้รูปแบบการประนีประนอม พร้อมสานสัมพันธ์ของปัจจัยประกอบต่าง ๆ ตามข้อมูลที่ศึกษาตามความต้องการ ตามคุณลักษณะ ค่านิยม ความรู้สึก ความพอใจของคนในชุมชน และคุณธรรมจริยธรรม ในด้านการปฏิบัติจะใช้แนวทางประชาธิปไตย โดยให้สมาชิกทุกคนในงานวิจัย หรือบุคคลที่อยู่ในงานวิจัย และคนในพื้นที่มีการตัดสินใจร่วมกัน เพื่อเสริมสร้างกำลังใจมีความเป็นหนึ่งเดียวในการคิดและการปฏิบัติงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการและการวิจัย ผลที่ได้จะทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนตลอดจนดูแลและการพึ่งตนเอง จนเป็นวัฒนธรรม โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนร่วม มีความถูกต้องไม่ผิดกฎหมาย และไม่ผิดคุณธรรมจริยธรรมอันดี ตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยรูปแบบของการวิจัยที่เป็นการนำแนวคิดและวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ในการศึกษา โดยผู้ร่วมวิจัยในกระบวนการวิจัยร่วมกันหาวิธีรูปแบบของวิธีการแก้ปัญหา หรือการพัฒนา การรวบรวมข้อมูล ศึกษาสภาวะความเป็นอยู่และวิถีชีวิต ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงสภาพโครงสร้างและความสัมพันธ์พื้นฐานในสังคมของตนเอง การวิเคราะห์ และการวัดและประเมินผลในระหว่างการวิจัย และหลักการวิจัย โดยทำเป็นรายงานและเผยแพร่ต่อชุมชน หรือสาธารณะ

สรุป การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึงผู้วิจัยมีส่วนร่วมในการวิจัยในลักษณะที่เป็นความร่วมมือกันที่ทั้ง ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต่างมีสถานะที่เท่าเทียมกันในการร่วมคิด การร่วมกันดำเนินกระบวนการวิจัยโดย เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขององค์กร ชุมชน สังคม โดยทุกคนมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบในผลของการเปลี่ยนแปลงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เป็นกระบวนการนำแนวคิดและวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ในการศึกษา กระบวนการวิจัยช่วยกันแสวงหารูปแบบของการพัฒนาหรือหาวิธีการแก้ปัญหา มีการพัฒนาความสำนึกในการวิเคราะห์วิจารณ์ของผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อปรับปรุง สถานะความเป็นอยู่และวิถีชีวิต ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงสภาพโครงสร้างและความสัมพันธ์พื้นฐานในสังคมของตนเอง

ความสำคัญกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ความสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ใช้เป็นแนวทางหลักการในทางปฏิบัติ ที่เป็นระบบ โดยใช้รูปแบบงานวิจัยผสมผสานกับหลักการมีส่วนร่วม เพื่อให้ผลสัมฤทธิ์ และเกิดการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นนโยบายในระบบการพัฒนา หรือการแก้ปัญหา ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับความหมาย กระบวนการวิธีการและเครื่องมือของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สอดคล้องกับบทความของ จิรัชยา เจียวกก และสันติชัย แย้มใหม่ (2559) ที่ได้กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาแก้ไขปัญหาสังคมและชุมชน อันเป็นรูปธรรมที่เกิดจากการระดมสมองในลักษณะของการมีส่วนร่วมของหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ของการวิจัยจากรูปแบบดั้งเดิมที่การตั้งประเด็นของปัญหาเริ่มต้นและจบกระบวนการโดยนักวิจัยซึ่งพบว่างานวิจัยหลายชิ้นมิได้ถูกนำไปเผยแพร่หรือนำไปทดลองใช้ทำให้สูญเสียทั้งกำลังความคิด งบประมาณและทรัพยากรเวลา งานวิจัยประเภทนี้เป็นงานวิจัยที่เริ่มต้นจากชุมชนชุมชนมีส่วนร่วม ทั้งในการร่วมกันเรียนรู้ร่วมกันแสวงหาปัญหาและคิดค้นแนวทางออกเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาที่เป็นเรื่องอันเป็นฉันทามติของชุมชนรวมทั้งร่วมรับผลของการพัฒนา โดยมีนักวิจัยภายนอกทำหน้าที่คอยช่วยในกระบวนการร่วมกับนักวิจัยชุมชนที่เป็นชาวบ้าน ผลสำเร็จของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นประโยชน์กับผู้กำหนดนโยบาย ผู้วิจัยสามารถเชื่อมโยงช่องว่างระหว่างความรู้และการปฏิบัติผ่านการสอดแทรกทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัย และส่งผลในการเปลี่ยนแปลงปัจจัยทางสังคมที่สำคัญต่อไป สำหรับแนวคิดกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะมีหลักแนวคิดประกอบด้วยคำถามสภาพหรือลักษณะ ร่วมถึงปัญหาเดิมเป็นอย่างไร สภาพปัจจุบันเป็นอย่างไร ในอนาคตที่มีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ ที่คาดหวังอย่างไร แนวทางปฏิบัติหรือวิธีการมีทางเลือกเพื่อบรรลุผลมีอะไรบ้าง และเมื่อได้ทางเลือกที่เลือกสรรคืออะไร โดยจะเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง มีความเชื่อว่าทุกคนมีศักยภาพที่จะร่วมกันเรียนรู้ เริ่มจากความรู้ลึกของคนที่มิต่อปัญหา กระบวนการวิจัยต้องทำอย่างต่อเนื่อง

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นการศึกษารวบรวม หรือการแสวงหาข้อเท็จจริงโดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุป อันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ ทั้งในด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงาน โดยผู้วิจัยสามารถดำเนินการได้หลาย ๆ ครั้งจนกระทั่งผลการปฏิบัติงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ หรือแก้ไขปัญหาที่ประสบอยู่ได้สำเร็จ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ถูกนำมาใช้ในด้านพัฒนาชุมชน องค์กร เพื่อบรรเทาเงื่อนไขที่ไม่พึงประสงค์ใน

ชุมชน โดยการเข้าถึงปัจจัย การแทรกแซงชุมชนและที่สำคัญคือ นโยบายของชุมชน หรือองค์กร ดำเนินการ โดยผู้วิจัยลงมือปฏิบัติการแทรกแซงในระดับชุมชนหรือองค์กร ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงและมีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวิจัย ตั้งแต่วางแผน การออกแบบการดำเนินงาน และการรวบรวมข้อมูลสู่การวิเคราะห์ รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สร้างจิตสำนึกที่สำคัญของผู้เข้าร่วมการวิจัย เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและได้รับผลลัพธ์ความรู้และที่สำคัญคือ ความสำเร็จสู่การพัฒนา งานสาธารณสุขทั้งหมด สามารถเกิดขึ้นได้ระหว่างการศึกษา ดังเช่นงานวิจัยของ สุสารี ประคินกิจ, จรัสดาว เรลโนลด์, และอรทิพา ส่องศิริ (2562) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพจิตในชุมชน ด้วยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาชุมชนหนึ่งในกรุงเทพมหานคร สำหรับการวิจัยในชั้นเรียนก็เป็นกระบวนการวิจัยของการวิจัยเชิงปฏิบัติการอีกรูปแบบหนึ่งนิยมใช้ในการศึกษา โดยคุณครูสอนมุ่งเน้นแก้ปัญหาในการจัดการเรียนรู้ เช่นการวิจัยของพิศุทธิ์ภรณ์ จินะวงศ์ (2564) การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ เรื่องการคูณโดยใช้แบบฝึกทักษะสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสุเหร่าลาดพร้าว

สรุปการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีความสำคัญต่อการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีของชุมชน องค์กร สถานศึกษา โดยใช้หลักการมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยมีฐานะเป็นผู้ร่วมวิจัย เพื่อให้เกิดจะเกิดผลสัมฤทธิ์กับผู้เรียน เกิดการพัฒนาทักษะความสามารถคนและผู้นำในชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง แก้ปัญหาร่วมกัน สถานศึกษามีประสิทธิภาพและผู้เรียนมีคุณภาพ

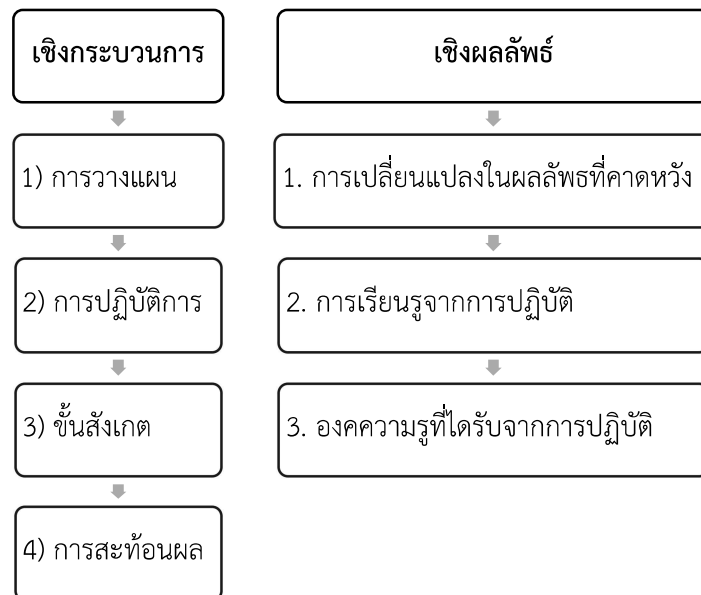
ลักษณะกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการวิจัยที่มุ่งนำหลักของวิธีทางวิทยาศาสตร์มาใช้เพื่อแก้ปัญหาเป็นกรณี ตามสภาพการณ์เฉพาะ หรือเฉพาะสถานที่ องค์กร ชุมชนนั้น ไม่ได้มุ่งเน้นเพื่อนำผลไปใช้กับสภาพการณ์ อื่นๆ เป็นการวิจัยเฉพาะเจาะจง โดยพิจารณาตามสภาพการณ์ ตามสภาพาสถานที่วิจัยและศึกษา เป็นการวิจัยที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของบุคคล ในองค์กร ชุมชน และผู้ที่อยู่ในฐานะผู้ร่วมวิจัยและนำไปใช้ในการแก้ปัญหาในการทำงานจริง สถานที่จริง เหตุการณ์จริง ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะต้องการพัฒนา โดยจะอาศัยหลักการวิจัยนี้เข้าไปช่วยพัฒนาหรือการแก้ปัญหา โดยพิจารณาปัญหาชุมชนไปพร้อมกับผู้วิจัย แลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ช่วยกันศึกษาตรวจสอบปัญหาอย่างต่อเนื่อง เกิดความรู้ความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชนตลอดเวลา ในกระบวนการวิจัยแล้วจะนำคนในองค์กร หรือชุมชน ไปสู่การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมลงมือทำเองร่วมแก้ปัญหา ร่วมประเมินผล และสรุปรายงาน โดยลักษณะสำหรับการวิจัย จะมุ่งเน้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบทั้งด้านดีและไม่ดี ร่วมกันกันตัดสินใจ ความคิดเห็น และยังคงเคารพในความรู้ความสามารถและพื้นฐานของแต่ละบุคคล เพื่อให้คนในชุมชนเกิดความรู้ พัฒนาตนเองและชุมชน และมีความสุขสงบ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และคนในชุมชน ผู้วิจัยจะมีการวัดและประเมินผล ทบทวน โครงการหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้น และผลที่เกิดการเปลี่ยนแปลง รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับผู้ร่วมวิจัย คนในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้สนองความต้องการและความคิดเห็นของชุมชน และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนั้นลักษณะกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ควรประกอบไปด้วย 1) ชุมชนเข้ามา

เป็นผู้วิจัยร่วม โดยมีการวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน ปฏิบัติ และมีการติดตามและประเมินผล 2) การสร้างองค์ความรู้ มีการผสมผสานทฤษฎีและการปฏิบัติเข้าด้วยกัน และการให้ความรู้ความเข้าใจในหลักการร่วมกัน 3) การเป็นประชาธิปไตย ความรักความสามัคคี ช่วยเหลือตนเองไม่รอความช่วยเหลือจากภายนอก มีการตัดสินใจร่วมกัน และ 4) มีการรวบรวมข้อมูลและความรู้ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติ มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และรักษาระดับมาตรฐาน มีความทันสมัยโดยไม่ยึดติดหลักการ ทฤษฎี ข้อสรุป กรอบแนวคิดเดิม รวมถึงด้านเทคโนโลยี เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

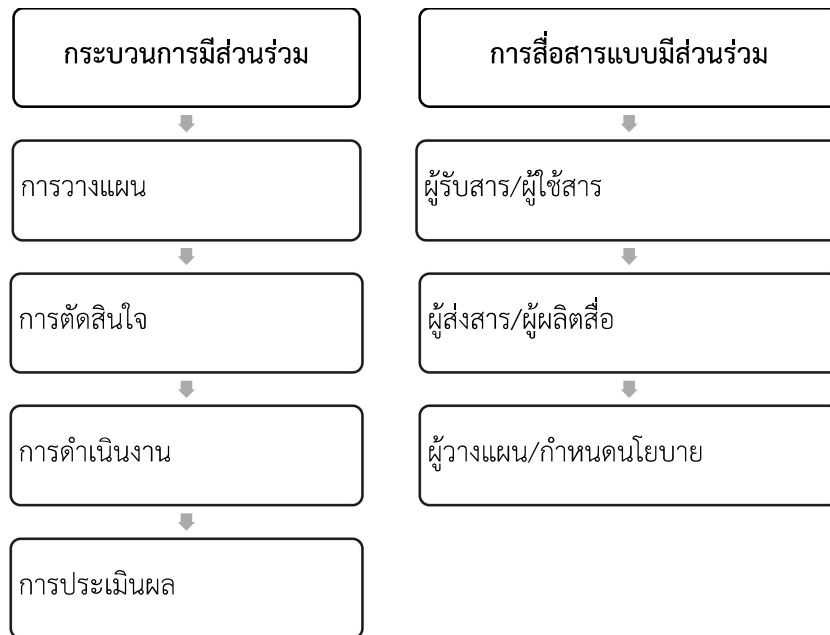
วัตถุประสงค์กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การเขียนวัตถุประสงค์กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การกำหนด การระบุแนวทาง หรือทิศทางในการค้นหาคำตอบ เป็นเรื่องที่ต้องการทำ โดยการกำหนดความต้องการศึกษาในประเด็นพิจารณาใดบางในเรื่องที่จะทำวิจัย โดยกำหนดที่จะทำ ขอบเขต และคาดการณ์คำตอบที่จะได้รับ นั่นคือกรอบแนวคิดการวิจัย แล้วนำเอาหลักการ ความรู้ ความคิดของประเด็นปัญหามาขยาย รายละเอียด รวมถึงตัวแปรที่ศึกษาประกอบด้วย ตัวแปรแฝง และตัวแปรสังเกต โดยมีการใช้ภาษาที่ชัดเจน เข้าใจง่าย เขียนเป็นข้อหรือเขียนรวมเป็นข้อเดียวกัน ไม่ควรนำประโยคที่คาดว่าจะได้รับมาเขียนเป็นวัตถุประสงค์ เพราะประโยคที่คาดว่าจะได้รับ หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากวิจัยเสร็จแล้ว ในแนวทางการเขียนเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ส่วนใหญ่มีรูปแบบหรือลักษณะ จะประกอบด้วย การเขียนในเชิงความคิดเชิงระบบแต่จะเน้นเชิงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในระหว่าง และหลังกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการเขียนในเชิงรายละเอียดกระบวนการ ดังแสดงในภาพข้างล่างนี้

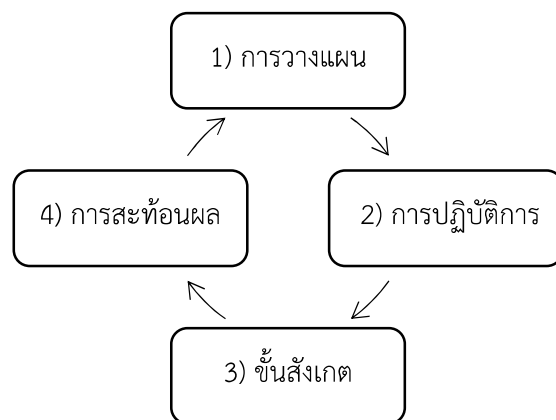
กระบวนการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง มีการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งฝ่ายรัฐ องค์กรเอกชน และประชาชนทั่วไป โดยเน้นการสื่อสารสองทาง ทั้งช่องทางที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ไม่ใช่ครั้งเดียวจบและควรเกิดขึ้นตลอดโครงการ เป้าหมายของการมีส่วนร่วมไม่ใช่เพียงการจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นตามกฎหมายหรือการทำให้ไม่มีความขัดแย้ง หากแต่กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนควรมุ่งให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางและเป็นวิธีการเพื่อทำให้ตัดสินใจของรัฐดีขึ้น และเป็นที่ยอมรับร่วมกัน โดยประกอบด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม และการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ดังแสดงในภาพข้างล่างนี้

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นรูปแบบการวิจัยที่มีความนิยมใช้เพิ่มมากขึ้นในการพัฒนางานบริการเกษตรกรรม การวิจัยเชิงปฏิบัติการ หมายถึง วิธีการการวิจัยที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบที่อาศัยความร่วมมือระหว่างนักวิจัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมาช่วยกันจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในงาน โดยมีจุดหมายเพื่อให้ปัญหาของงานได้รับการแก้ไขและเกิดองค์ความรู้ใหม่ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง มีวงจรของการดำเนินการวิจัย 4 ขั้น ตามแนวคิดของ Kemmis และ McTaggart (1990) ได้แก่ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกต (Observing) และการสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflecting) โดยในแต่ละขั้นของการวิจัยนั้นผู้วิจัยสามารถเลือกใช้รูปแบบการวิจัยใด ๆ ก็ได้มาบูรณาการร่วมด้วยตามความเหมาะสม คุณลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการมีสองประการ คือ วงล้อการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และการมีส่วนร่วมของการทำวิจัยระหว่างผู้ปฏิบัติงานกับนักวิจัย คุณสมบัติดังกล่าวทำให้เกิดการแก้ปัญหาที่ตรงจุด และผลของการศึกษานั้นสามารถนำไปใช้ได้จริงในการปฏิบัติงาน โดยมีวงจรดังแสดงในภาพข้างล่างนี้

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

เป็นกระบวนการในการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคลและคณะบุคคลซึ่งเป็นกลุ่มทางสังคม เน้นการแก้ปัญหาในบริบทที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อกำหนดแนวทางการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เป็นกระบวนการที่เป็นวงจรที่เชื่อมโยงกันระหว่างการค้นหาความจริงปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาและประเมินผล เป้าหมายคือการปรับปรุง และข้อค้นพบจากการวิจัยจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง โดยวิธีการดำเนินการวิจัย ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม และกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยประกอบด้วยกระบวนการ 2 วงจร มีรายละเอียดแต่ละกระบวนการดังนี้

วงจรที่ 1 วิเคราะห์ปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการ จากการสัมภาษณ์ของผู้ร่วมวิจัย และดำเนินการประชุม ปรีกษาหารือและอภิปรายร่วมกันอย่างเปิดเผย ทำความเข้าใจกับทีมงานผู้ร่วมวิจัย เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

1) การวางแผน (Planning) หมายถึงการวางแผนสร้างเครื่องมือการวิจัย การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดแผนงานในการพัฒนา โดยใช้รูปแบบการจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การประชุมกลุ่มย่อย การแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น การรับฟังข้อคิดเห็น เพื่อระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุม ทำให้แผนที่วางร่วมกันมีความชัดเจน สามารถเข้าใจการดำเนินงาน และบทบาทหน้าที่ของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ รวมถึงการมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบร่วมกัน และทราบรายละเอียดในแผนที่จะปฏิบัติ

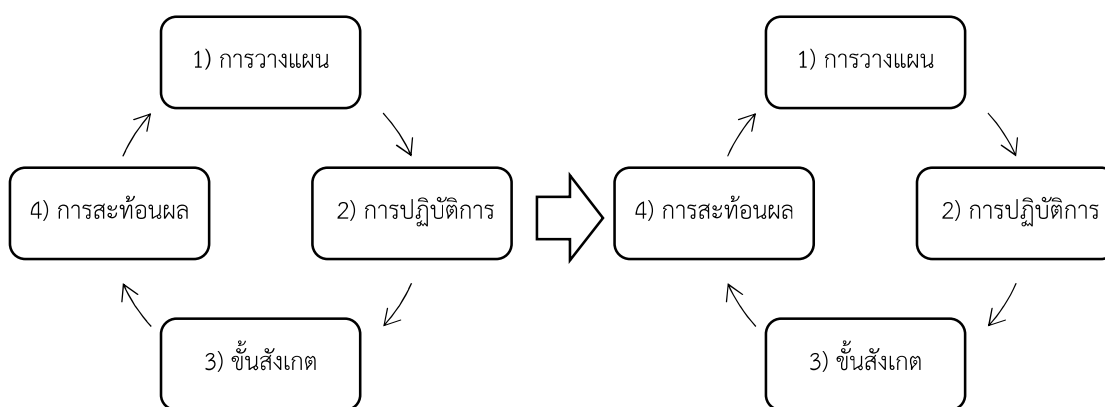
2) การปฏิบัติการ (Action) เป็นการนำเอาแผนงานโครงการ กิจกรรมที่วางไว้มาดำเนินการพร้อมทั้งการสังเกต จดบันทึก เก็บข้อมูลต่าง ๆ ด้วยเครื่องมือที่สร้างไว้ โดยการทำงานตามกิจกรรมหรือโครงการ การออกสำรวจพื้นที่ การสัมภาษณ์ และภาพถ่าย

3) ขั้นสังเกต (Observation) เป็นการเก็บข้อมูลจากการสังเกตและการสัมภาษณ์โดยการบันทึกของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ระหว่างการปฏิบัติและหลังปฏิบัติการ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสรุปผลการดำเนินงานจากการปฏิบัติการตามแผนหรือกิจกรรมที่วางเอาไว้ นำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานต่อไป

4) การสะท้อนผล (Reflection) เป็นการจัดข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาจัดระบบหมวดหมู่และร่วมกับกลุ่มผู้ร่วมวิจัยร่วมกันพิจารณาจุดเด่น จุดด้อย พร้อมทั้งหาแนวทางในการพัฒนาในวงจรที่ 2 ต่อไป

วงจรที่ 2 วิเคราะห์สภาพปัญหาจากผลการศึกษาภาคปฏิบัติในวงจรที่ 1 เพื่อนำไปสู่การดำเนินงานในอนาคตต่อไป โดย

- 1) การวางแผน (Planning) เป็นการนำผลการศึกษาภาคปฏิบัติวงจรที่ 1 เพื่อจัดวางแผนในการพัฒนาหรือปรับปรุงใหม่ ได้แก่ การศึกษาดูงาน และการนิเทศภายใน
- 2) การปฏิบัติการ (Action) เป็นการนำเอาแผนงานโครงการ กิจกรรมใหม่ไปปฏิบัติ พร้อมทั้งการสังเกต จดบันทึก เก็บข้อมูลต่าง ๆ ด้วยเครื่องมือที่สร้างไว้
- 3) ขั้นสังเกต (Observation) เป็นการเก็บข้อมูลจากการสังเกตและการสัมภาษณ์โดยการบันทึกระหว่างการปฏิบัติการและหลังปฏิบัติการในวงจรที่ 2
- 4) การสะท้อนผล (Reflection) เป็นการจัดข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ในวงจรที่ 2 มาจัดระบบ หมวดหมู่ และร่วมกับกลุ่มผู้ร่วมวิจัยร่วมกันพิจารณาจุดเด่น จุดด้อย พร้อมทั้งหาแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในโอกาสต่อไป การศึกษาภาคปฏิบัติสามารถแสดงรายละเอียดได้ใน

การนำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปใช้

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกสถานการณ์ที่ต้องการความร่วมมือ หรือการมีส่วนร่วมในองค์กร หน่วยงาน ชุมชนหรือสังคม เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกัน และแก้ปัญหาได้ตรงจุด ได้ตามความต้องการของผู้มีส่วนร่วม และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหา การพัฒนาหรือยกระดับ ในทางการวิจัยก็มีหลายศาสตร์ หลายสถาบันนำกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการไปใช้ในการวิจัยเพื่อแก้ปัญหา ดังเช่นงานวิจัยทางสาธารณสุขของสัญญา ยีอราน (2561) ได้ทำเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สู่ความสำเร็จการเปลี่ยนแปลงนโยบายในระบบสุขภาพ และงานวิจัยทางรัฐศาสตร์การปกครอง โดยสิทธิพร เขาอุ้น และคณะ (2564) ได้ทำวิจัยเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการบริหารจัดการขยะชุมชนฐานราก: องค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครสวรรค์ ร่วมถึงงานวิจัยทางการศึกษา โดยงานวิจัยของดณัยรัตน์ กาศเกษม และฉลอง ชาตรุประชีวิน (2563) ได้ทำเรื่องการพัฒนาครูสะเต็มในโรงเรียนมัธยมศึกษาด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สรุป

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการวิจัยที่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และมีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา พัฒนาการตั้งแต่เริ่มจนจบกระบวนการวิจัย โดยมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ 1) การวิจัย 2) การปฏิบัติ และ 3) การมีส่วนร่วม และกลุ่มผู้ปฏิบัติงานร่วมกันอย่างน้อย 3 ฝ่าย ฝ่ายแรกคือ กลุ่มผู้ที่อยู่กับปัญหา กลุ่มนักพัฒนาที่มีการกิจในชุมชน ทั้งภาครัฐและเอกชน และกลุ่มนักวิชาการหรือผู้วิจัย รวมถึงการนำหลักการคิดวิเคราะห์ในการแก้ปัญหา มีความคิดหรือแนวทางเป็นองค์รวมร่วมกัน ผสมผสานความคิด บูรณาการ เป็นอันเดียวกัน ตลอดจนความเป็นทีม โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติประกอบด้วย 2 วงจร มีรายละเอียดดังนี้

วงจรที่ 1 วิเคราะห์ปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการ จากการสัมภาษณ์ของผู้ร่วมวิจัย และดำเนินการประชุมปรึกษาหารือและอภิปรายร่วมกันอย่างเปิดเผย ทำความเข้าใจกับทีมงานผู้ร่วมวิจัย เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ประกอบด้วย

1) การเตรียมการ (Pre-Research Phase) การร่วมกันเตรียมการในการรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน การประสานงานกับผู้ร่วมวิจัย ผู้ร่วมโครงการ และกิจกรรม เพื่อเชิญชวนเข้าร่วมในโครงการวิจัย และชี้แจงวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน ยินดีเข้าร่วมโครงการสร้างสัมพันธภาพกับทุกคน เพื่อสร้างการร่วมมือในการดำเนินงานวิจัยที่จะมีขึ้น จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ที่จำเป็นต้องใช้ในโครงการวิจัยให้เพียงพอ

2) การวางแผน (Planning) หมายถึงการร่วมกันการวางแผนสร้างเครื่องมือการวิจัย การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดแผนงานในการพัฒนา โดยใช้รูปแบบการจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การประชุมกลุ่มย่อย การแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น การรับฟังข้อคิดเห็น เพื่อระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุม ทำให้แผนที่วางร่วมกันมีความชัดเจน สามารถเข้าใจการดำเนินงาน และบทบาทหน้าที่ของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ รวมถึงการมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบร่วมกัน และทราบรายละเอียดในแผนที่จะปฏิบัติ

3) การปฏิบัติการ (Action) การร่วมกันนำเอาแผนงานโครงการ กิจกรรมที่วางไว้มาดำเนินการพร้อมทั้งการสังเกต จดบันทึก เก็บข้อมูลต่าง ๆ ด้วยเครื่องมือที่สร้างไว้ โดยการทำงานตามกิจกรรมหรือโครงการ การออกสำรวจพื้นที่ การสัมภาษณ์ และภาพถ่าย

4) การสังเกต (Observation) การร่วมกันการเก็บข้อมูลจากการสังเกตและการสัมภาษณ์โดยการบันทึกของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ระหว่างการปฏิบัติและหลังปฏิบัติการ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสรุปผลการดำเนินงานจากการปฏิบัติการตามแผนหรือกิจกรรมที่วางเอาไว้ นำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานต่อไป

5) การสะท้อนผล (Reflection) การร่วมกันเป็นการจัดข้อมูลที่ได้รวบรวมได้มาจัดระบบหมวดหมู่และร่วมกับกลุ่มผู้ร่วมวิจัยร่วมกันพิจารณาจุดเด่น จุดด้อย พร้อมทั้งหาแนวทางในการพัฒนาในวงจรที่ 2 ต่อไป

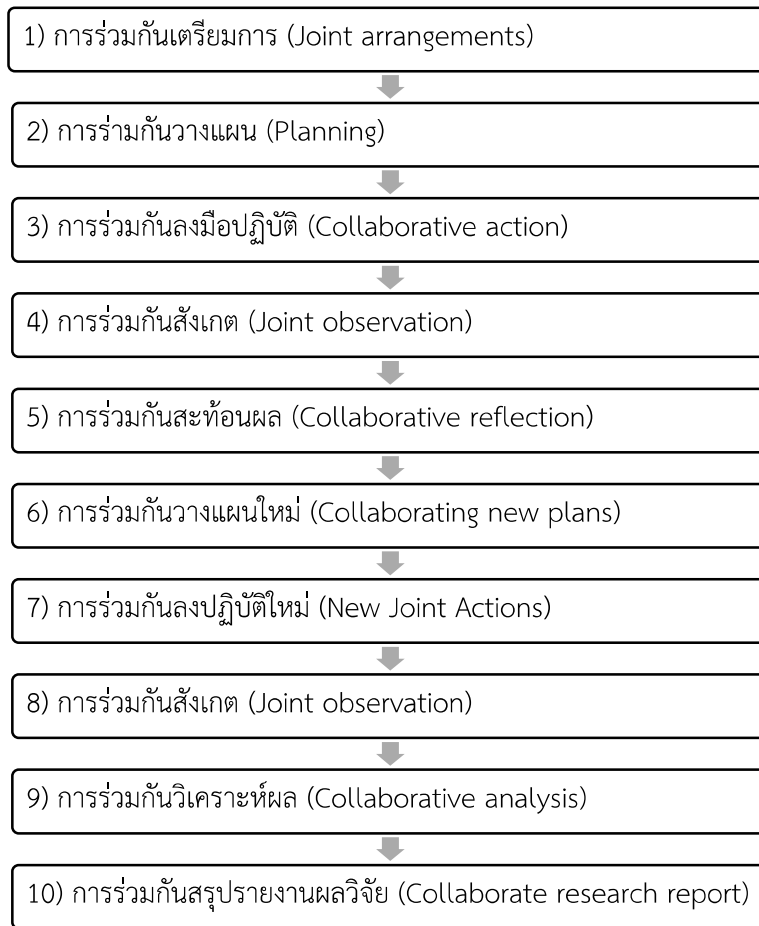
วงจรที่ 2 วิเคราะห์สภาพปัญหาจากผลการศึกษาภาคปฏิบัติในวงจรที่ 1 เพื่อนำไปสู่การดำเนินงานในอนาคตต่อไป โดย

1) การวางแผน (Planning) ร่วมกันการนำผลการศึกษาภาคปฏิบัติวงจรที่ 1 เพื่อจัดวางแผนในการพัฒนาหรือปรับปรุงใหม่ ได้แก่ การศึกษาดูงาน และการนิเทศภายใน

- 2) การปฏิบัติการ (Action) ร่วมกันการนำเอาแผนงานโครงการ กิจกรรมใหม่ไปปฏิบัติ พร้อมทั้งการสังเกต จดบันทึก เก็บข้อมูลต่าง ๆ ด้วยเครื่องมือที่สร้างไว้
- 3) การสังเกต (Observation) ร่วมกันการเก็บข้อมูลจากการสังเกตและการสัมภาษณ์โดยการบันทึกระหว่างการปฏิบัติการและหลังปฏิบัติการในวงจรที่ 2
- 4) การวิเคราะห์ผล (Reflection) ร่วมกันการจัดข้อมูลที่ได้รวบรวมได้ในวงจรที่ 2 มาจัดระบบ หมวดย่อย และร่วมกับกลุ่มผู้ร่วมวิจัยร่วมกันพิจารณาจุดเด่น จุดด้อย พร้อมทั้งหาแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในโอกาสต่อไป การศึกษาภาคปฏิบัติสามารถแสดงรายละเอียดได้ใน
- 5) การสรุปรายงานผลวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากศึกษา

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) หรือเรียกย่อ ๆ ว่า PAR หมายถึง วิธีการการวิจัยที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบและชัดเจน โดยการบูรณาการนำหลักการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการของ Kemmis และ McTaggart (1990) ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาหรือการยกระดับผลการดำเนินการ และการส่งเสริม ในระดับปฏิบัติการสามารถนำกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปใช้กับหน่วยงาน องค์กร และชุมชนหรือสังคม โดยเริ่มจากขั้นตอนการร่วมกันเตรียมการ ทำความเข้าใจกำหนดความต้องการ การร่วมกันวางแผนดำเนินงาน การร่วมกันลงมือปฏิบัติตามแผน การร่วมกันสังเกตผลที่เกิดขึ้นรวบรวมข้อมูล การร่วมกันสะท้อนผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และสรุปผล และรายงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาและการแก้ปัญหาของส่วนร่วมให้มีประสิทธิภาพ และตรงกับความ ต้องการของส่วนร่วม ในระดับนโยบาย โดยการนำขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมี ส่วนร่วม คือรายงานผลวิจัย ประกอบด้วยผลการปฏิบัติ ผลการเปลี่ยนแปลง และความต้องการของทุกคนที่ เกี่ยวข้องไปเป็นข้อมูล สำหรับการวางแผน กำหนดนโยบายของหน่วยงานนั้น โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติ ประกอบด้วย 10 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังแสดงในภาพข้างล่างนี้

บรรณานุกรม

จิรัชยา เจียววก และสันติชัย แยมใหม่. (2559). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในการพัฒนาชุมชน.

สืบค้นจาก https://doi.nrct.go.th//ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=10.14456/hyaj.2016.7

สืบค้นเมื่อ 23 พฤศจิกายน 2565

दनัยรัตน์ กาศเกษม และฉลอง ชาตรุประชีวิน. (2563). การพัฒนาครูสะเต็มในโรงเรียนมัธยมศึกษาด้วยการ

วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. สืบค้นจาก [https://so05.tci-](https://so05.tci-thaijo.org/index.php/tgt/article/view/243959/165675)

[thaijo.org/index.php/tgt/article/view/243959/165675](https://so05.tci-thaijo.org/index.php/tgt/article/view/243959/165675), สืบค้นเมื่อ 23 พฤศจิกายน 2565

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546. (9 ตุลาคม 2546).

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124 ตอนที่ 55 ก หน้า 1

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 7) พ.ศ.2550. (15 กันยายน 2550). ราชกิจจา

นุเบกษา. เล่ม 120 ตอนที่ 100 ก หน้า 1 – 16

พิศุทธิ์ปภาณ จินะวงศ์. (2564). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ เรื่องการคูณโดยใช้แบบฝึก

ทักษะสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสุเหร่าลาดพร้าว. สืบค้นจาก

<https://so04.tci-thaijo.org/index.php/lawasrijo/article/view/251375/171454>, สืบค้นเมื่อ 23 พฤศจิกายน 2565.

สัญญา ยีอราน (2561). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสู่ความสำเร็จการเปลี่ยนแปลงนโยบายในระบบสุขภาพ. สืบค้นจาก <https://cuturl.sbs/B2YUYy8>, สืบค้นเมื่อ 23 พฤศจิกายน 2565.

สิทธิพร เขาอ่อน และคณะ. (2564). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการบริหารจัดการขยะชุมชนฐานราก:องค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์. สืบค้นจาก <https://shorturl.asia/dgoMu>, สืบค้นเมื่อ 23 พฤศจิกายน 2565.

สุสารี ประคินกิจ, จรัสดาว เรลโนลด์ และ อรทิพา ส่องศิริ . (2562). การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพจิตในชุมชน ด้วยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาชุมชนหนึ่งในกรุงเทพมหานคร. สืบค้นจาก <https://e-library.siam.edu/e-journal/wp-content/uploads/2020/02/Susaree-Prakhinkit-APHEIT-J.-science-8-1-2562.pdf>, สืบค้นเมื่อ 23 พฤศจิกายน 2565.

Carr, and Kemmis. (1986). **Becoming Critical: Educational, Knowledge and Action Research**. London: Falmer

Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1981). **Rural Development Participation: Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation**. Ithaca, NY: Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University.

Denzin, and Lincoln. (1994). **Handbook of Qualitative Research**. Thousand Oaks: Sage.

Kemmis, and McTaggart. (1990). **The action research planner**. Geelong: Deakin University Press.

Kurt Lewin. (1946). **Action Research and Minority Problems**. Journal of Social, Issues 2

Stringer, E. T. (2004). **Action research in education**. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.

White, (1982). **Why Community Participation a Discussion of the argument go, Community participation: Current issue and lesson learned**. New York: United Nations Children's Fund

Zuber Skerrit. 1992). **Improving learning and teaching through action learning and action research** (Draft paper for the HERDSA Conference 1992). University of Queensland